

**Επετειακή ομιλία του Δημάρχου Καλαβρύτων Πάνο Πόλκα που
εκφωνήθηκε στον Καθεδρικό Ναό της πόλης των Καλαβρύτων την
13η Δεκεμβρίου 1976.**

ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

Ταπεινός προσκυνητής διαβαίνω,
Αδελφοί μου, το στερνό σας δρόμο
και πατώ το χώμα τ' αγιασμένο
με συγκίνηση, οργή και τρόμο.

Γύρω κυπαρίσσια --- οι σκιές σας
Κ' είναι σπαραγμός, κατάρα, κλάμα.
Και θαμπά καντήλια – οι ψυχές σας
Συμβολίζουν το φριχτό το δράμα.

Και σαλεύει ο νους μου και τριγύρω μου
ξεπροβάλουν σαν φαντάσματα οι μορφές σας
Γιάννη, Βίκτωρ, Μήτσο, Σπύρο μου,
Με τρομάζουν οι ολάνοιχτες πληγές σας.

Γονατίζω με υγρά τα μάτια
γη μαρτύρων αιματοβαμμένη
κι απ' τα πέτρινα σου σκαλοπάτια
σε κοιτάζω πόλη αγαπημένη.

Αίμα, πνεύμα, Γολγοθά πορεία,
υφάδι και στημόνι ενωμένα
πλέξαν τη λαμπρή σου ιστορία
Πόλη τραγική, λεβεντογέννα.

Νοέμβρης 1976

Γ.ΚΟΥΤΣΟΥΡΗΣ

Άφαντο κι' αστόλιστο του χάρου δεν σε δίνω, στάσου με τ' ανθόνερο την όψη σου να πλύνω λέει ο ποιητής για το νεκρό παιδί του και δάκρυα στα μάτια ασταμάτητα, κι' ανατρίχιασμα στο κορμί σκορπούν τα λόγια του.

Παραμορφωμένους και φρικτά κατακρεουργημένους αγκάλιασαν κι' έδωσαν το νεκρικό φιλί οι Καλαβρυτινές στον πατέρα , τον άνδρα, το γιο, τον εγγονό. Στις 3 γενιές Καλαβρυτινών , που ταυτόχρονα και ομαδικά έσυραν σε μια πρωτότυπη και ανεπανάληπτη νεκρική πομπή να θάψουν ,χωρίς παπά και ψάλτη, χωρίς λιβάνι και κερί.

Κι' άταφους τους έθαψαν γιατί και τ' αστείρευτα δάκρυα δεν νοτίζουν την παγωμένη γη του Δεκέμβρη. Και τα τρεμάμενα απ' τ' ανεπάντεχο κακό, απ' την πρωτοφανή, τη συγκλονιστική συμπεριφορά γυναικεία δάκτυλα, αδύναμα στάθηκαν στην εκπλήρωση του τελευταίου χρέους.

Παραβαίνοντας τον κανόνα, ο ομιλητής αυτής της ημέρας, αυτού του μνημοσύνου, είναι υποχρεωμένος να μην αναφερθεί στις αρετές του νεκρού, των υπερχιλίων νεκρών μας. Αλήθεια, πόσες μέρες θα μπόραγα να εξιστορώ για τον καθένα , απ' την εκλεκτή, πράγματι, κι' ανεπανάληπτα χαμένη κοινωνία μας; Να μη νοιώσει την ανάγκη να ευχηθεί την εξ ύψους παρηγοριά στην απορφανισμένη οικογένεια , τη χαροκαμένη πόλη.- Αλήθεια, που την βρήκαν οι γυναίκες μας την τόση δύναμη; Πως μπόρεσαν να σταθούν όρθιες ύστερα από τον τόσο χαλασμό; Και τέλος να μην προσευχηθεί για τις ψυχές τους με τη βεβαιότητα ότι και μονάχα η θυσία τους τους κατέταξε στο πάνθεο των Αγίων.

Αντίθετα, χρέος του να αναφερθεί , με όση είναι δυνατή συντομία σε άλλους χώρους. Στους χώρους των δραματικών γεγονότων της καταραμένης εκείνης μέρας.

Νοερά θα ζήσουμε τις τραγικές στιγμές ΕΚΕΙΝΩΝ που έφυγαν. Και θα συμπορευτούμε με ΕΚΕΙΝΑ που επέζησαν: τα γυναικόπαιδα, Καθολικό ήταν εκείνη την εποχή το αίσθημα της ανάγκης για αντίσταση στους κατακτητές. Δημιουργήθηκε από τον έμφυτο πατριωτισμό του Έλληνα, που δεν δέχεται στον τράχηλο ζυγό. Γιγαντώθηκε από την αναδρομή στην τρισχιλιετή ιστορία του. Και φούντωσε από τις συμβουλές και οδηγίες της ελεύθερης Ελληνικής φωνής, που κρυφά άκουγαν κάθε

βράδυ ένας-δυο και το πολύ τρείς από τους συμμαχικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς. Κατά τρόπον απίστευτα αληθινό και γρήγορο, γινότανε αμέσως γνωστή η φωνή του σ' όλους τους σκλαβωμένους Έλληνες.

Οι Καλαβρυτινοί, από καθήκον καταγωγής και ιστορίας, δεν μπορούσαν να υστερήσουν.

Το καθημερινό αντίκρισμα της Αγίας Λαύρας, όπου «οι λεβέντες πρωτονάψαν του πολέμου τη φωτιά και του ηρώου της, εύλογα τους κατηύθυνε. Μόνη φιλοδοξία : η απελευθέρωση της σκλαβωμένης πατρίδας.

Με τη συνθηκολόγηση των Ιταλών και τη χαρά, που ένοιωσαν οι Καλαβρυτινοί βλέποντας το κατάντημα των νικημένων «νικητών» κολονέλων, φρατέλων και μπρεκαντιέρων, ή περιοχή έμεινε ελεύθερη. Η σκέψη πως γρήγορα θα έρθει και του Γερμανού το τέλος έγινε πίστη.

Στις 17 Οκτωβρίου μια μάχη κοντά στην Κερπινή, που είχε σαν αποτέλεσμα να εξοντωθεί ένας Γερμανικός λόχος, στάθηκε η αφορμή για να πραγματοποιήσουν οι Χιτλερικοί τα εγκληματικά τους σχέδια και να αφήσουν στον ιστορικό τούτο χώρο το μπιλιέτο τους.

Στις 6 Δεκέμβρη 1943 από Τρίπολη- Άργος- Πάτρα και Αίγιο φάλαγγες ξεκινούν με κατεύθυνση τα Καλάβρυτα.

Στο διάβα τους σκορπούν το θάνατο σε κάθε Καλαβρυτινό. Στου Παπαντώνη η φάλαγγα των Πατρών σκοτώνει τους Σαρανταυγαίους, Καλαβρυτινούς κτηνοτρόφους μαζί με τον τσοπάνη τον Σμυρνή, που πηγαίνουν στον κάμπο, αφού τους υποχρεώνουν να ανοίξουν μόνοι τον τάφο τους. Θέτουν όμως υπό την «προστασία τους» τη στάνη- 600 πρόβατα και 30 μεγάλα ζώα είναι αυτά.

Φωτιά και τσεκούρι. Φωτιά και ντουφεκίδι. Θάνατος κι ερήμωση στο διάβα τους.

Καίνε και σκοτώνουν στην Κερπινή. Στους Ρωγούς το ίδιο μέσα στην εκκλησία , που μετά την έκαψαν. Στην Ζαχλωρού. Στο Μέγα Σπήλαιο γκρεμίζουν τους Καλόγερους σε βάραθρο. Στο Σούβαρδο. Στο Βραχνί. Στην Κλειτορία. Παντού φωτιά και σκοτωμός.

13 του Δεκέμβρη 1943. Ημέρα Δευτέρα ήταν σαν και σήμερα. Η πιο μαύρη μέρα της Κατοχής.

Πριν καλά – καλά ξημερώσει χτυπούν οι καμπάνες της εκκλησίας για συγκέντρωση. Γερμανοί Αξιωματικοί και στρατιώτες διατάσσουν να συγκεντρωθούν όλοι οι κάτοικοι στο Δημοτικό Σχολείο , αφού πάρουν μαζί τους μια κουβέρτα και τρόφιμα μιας ημέρας. Μ' άγρυπνο μάτι επιβλέπουν για την αυστηρή τήρηση της διαταγής.

Εκεί έγινε ο διαχωρισμός. Τους άντρες από 14 ετών έως και 80 τους οδηγούν σε δυο φάλαγγες στου Καππή το χωράφι. Ήταν προσεχτικά επιλεγμένο. Η αμφιθεατρική του διαμόρφωση δεν θα επέτρεπε σε κανέναν να γλυτώσει. Ικανοποιούσε πλήρως τα σαδιστικά τους ένστικτα, αφού οι Καλαβρυτινοί ήσαν αναγκασμένοι να δουν τις περιουσίες τους, τους κόπους τους τόσων ετών , την Πόλη τους να καίγονται και μαζί της τα παιδιά τους και οι γυναίκες τους....

Ο Διοικητής του Γερμανικού τμήματος, ο Τένερ , ένα τέρας πραγματικό, μια διεστραμμένη ψυχή, κρατάει μια ρόκα και συνεχώς μασουλάει καρύδια.

Ο Κων/νος Αθανασιάδης , καθηγητής των Γαλλικών τον ρωτάει για τους σκοπούς τους. Αυτός τους δίνει το λόγο της στρατιωτικής του τιμής ότι δεν πρόκειται να τους σκοτώσουν. Την πόλη θα κάψουν. Τον πληθυσμό θα τον μεταφέρουν σε άλλη πόλη.

Το πλήθος κάπως ησύχασε. Ο παπά- Καλός δίνει κουράγιο.

Μα όταν γύρισαν οι Διευθυντές των δύο Τραπεζών και του Ταμείου από εκεί που τους πήγαν με συνοδεία οι Γερμανοί, και ανακοίνωσαν ότι άνοιξαν τα χρηματοκιβώτια και πήραν χρήματα και χρυσαφικά, και ότι τους ίδιους τους λήστεψαν και τους πήραν ρολόγια ,δαχτυλίδια και βέρες, η αγωνία κορυφώθηκε.

Κάτω όλη η πόλη καιγότανε. Από τα ερημοκλήσια ως την κεντρική εκκλησία της Παναγίας.

Σκέψεις και συνεννοήσεις εφένδρων αξιωματικών για επίθεση κρίθηκαν απραγματοποίητες, από την προβολή της εύλογης αγωνίας για την τύχη των γυναικόπαιδων.

Σε λίγο μια πράσινη και εν συνεχεία μια κόκκινη φωτοβολίδα έδωσαν το σύνθημα. Τα πολυβόλα άρχισαν να θερίζουν τους Καλαβρυτινούς, που ξέσπασαν σε κατάρες και ζητωκραυγές: - Φτου σου, αγριάνθρωπε Τένερ. Που είναι Κανίβαλε , η στρατιωτική σου τιμή;

Όλοι σας είσθε κτήνη, βάρβαροι, Μογγόλοι. Φτου σας γουρούνια, φωνάζει ο Αθανασιάδης.

-Αδέλφια, των πολλών ο θάνατος δεν είναι θάνατος. Για την πατρίδα... και δεν προλαβαίνει να τελειώσει ο δικηγόρος Πάνος Γεωργαντάς. Ο γιατρός Χάμψας αγκαλιάζει τα δύο του παιδιά και φωνάζει «Ζήτω η Ελλάδα μας». Μυριόστομες ζητωκραυγές ακολουθούν για να μεταβληθούν αυτοστιγμής σε κραυγές πόνου και φρίκης, ώσπου ο χάρος επέβαλε τη νεκρική σιγή του. Εξαίρεση ο 14χρονος Ντίνος Δημόπουλος, που τρέχει αλαφιασμένος. Ζητούσε βοήθεια, φώναζε πως είναι μαθητής και ήθελε να ζήσει, ώσπου μια ριπή του σφράγισε για πάντα το στόμα.

Ύστερα, για να βεβαιωθούν πως δεν απέμεινε μάρτυρας του απαίσιου εγκλήματος, τους τραβούσαν τον καθένα πιο πέρα και του δίναν τη χαριστική βολή.

Έτσι, το άγονο χωράφι του Καππή, στρώθηκε απ' άκρη σ' άκρη με τα πτώματα ολόκληρης της ανδρικής κοινωνίας τούτης της πόλης. Ποτίστηκε άφθονα με το ζεστό αίμα, που άρχισε να κυλάει σαν αυλάκι.

Επέζησαν 13 μάρτυρες. Μάρτυρες πραγματικοί.

Ύστερα, συντεταγμένοι και τραγουδώντας για να δώσουν θάρρος στον ίδιο τον εαυτό τους οι εγκληματίες, έφυγαν για την Αγία Λαύρα.

Ήθελαν να προσκυνήσουν... Έκαψαν το ιστορικό μοναστήρι. Και θυσίασαν τους καλογέρους και τους υποτακτικούς νέους και γέρους. Κλείνει εδώ η αυλαία της πρώτης πράξης του δράματος. Ο χώρος της αγωνίας, της φρίκης, της παραφροσύνης που ζήσαμε εμείς. Τα γυναικόπαιδα- λέει συμπατριώτισσα, που ήταν τότε δωδεκάχρονη κοπέλα. Και συνεχίζει : - Οι καρδιές μας χτύπαγαν δυνατά, πηγαίνουν να σπάσουν από φόβο και αγωνία. Κι' απ' τα παράθυρα βλέπαμε τα σπίτια να καίγονται. Φλόγες τεράστιες τα έζωναν. Τα κατάτρωγαν. Κι' αυτά έτριζαν και σωριάζονταν σ' ερείπια. Ωρες φρικτές, που ζήσαμε ασφυκτικά στρυμωγμένες στις αίθουσες. Ο χρόνος φαινόταν ατέλειωτος. Τα μωρά στην αγκαλιά κλαίγανε. Κι εμείς τα παιδιά κρατούσαμε τις μανάδες μας από το χέρι σφιχτά. ή τις τραβούσαμε απ' το φουστάνι, ζητώντας διέξοδο. Κι' αυτές, άλλες ακίνητες με τα μάτια στυλωμένα στο ταβάνι και το δεξί χέρι σένα ατέλειωτο σταυροκόπημα, άλλες σε συνεχείς βαθιές μετάνοιες και με το που σηκώνονταν κάθε φορά έκαναν μεγάλους, όσο μπορούσαν, με το χέρι σταυρούς. Κι από παντού άκουγες «Παναγιά μου, τον άντρα μου και τα παιδιά μου».

« Αγία μου Βαρβάρα, το Νίκο μου και το Γιώργη μου». «Αγία μου Αικατερίνη, Άγιε Νικόλαε, Αγία μου Τριάδα» και ονόματα όσα μπορείς να φανταστείς... και τα τάματα σωρό. Κι ανάμεσα τους γέροι ανήμποροι. Έτοιμοι να σωριαστούν. Κι ο μπάρμπα Τάσος ο Σαρδέλης γονατιστός, όλη την ώρα διάβαζε φωναχτά συνέχεια προσευχές , από Ένα εκκλησιαστικό βιβλίο, που είχε μαζί του. Κι αυτός ο λεβεντόγερος, παρά τα 70 του χρόνια, ο μπάρμπα Γιώργης ο Τσαρουχάς, κι αυτός σκυφτός σε βαθιές μετάνοιες. Κι ώρες-ώρες σήκωνε τα χέρια ψηλά κι εφώναζε: «σωπάστε γυναίκες. Ο Θεός είναι μεγάλος. Δεν κάναμε κανένα κακό. Θα μας προστατέψει».

Κι απαντούσαν αυτές.- Που είναι οι άντρες μας; Που είναι τα παιδιά μας;

Κι' άλλοτε σωπαίναμε. Σαν να καρτερούσαμε ν'ακούσουμε τι θα γίνει. Και ξαναρχίζαμε το κλάμα και το ουρλιαχτό. Τις προσευχές. Τα τάματα.

Άξαφνα μια φωνή γεμάτη φρίκη και σπαραγμό ακούγεται «Φωτιά... μας καίνε...». Φλόγες βγαίνουν από το υπόγειο του Σχολείου.

Αλλοφροσύνη! Αλαλαγμός! Ο καπνός μας πνίγει. Η φωτιά μας περιζώνει. Ασφυξία!

Κραυγές. Φωνές. Τρίζουν τα τζάμια. Μια ανθρώπινη μάζα είμαστε που κινούμαστε από τη μια πόρτα στην άλλη. Κτυπάμε με μανία και απελπισία να μας ανοίξουν. Προσπαθούμε με όλη τη δύναμη της παραφροσύνης να σπάσουμε τις πόρτες και να βγούμε. Να σωθούμε. Μα αυτές είναι κλειδωμένες και μάταια το ανθρώπινο κύμα σπάζει πάνω τους. Δεν υποχωρούν.

Άξαφνα κάποια ανοίγει. Την έσπασε με το κοντάρι ένας Αυστριακός, όπως λένε. Τότε ορμάμε όλες μαζί. Να βγούμε. Μα καμιά δεν μπορεί. Με πολύ κόπο και προσπάθεια κάποτε βρεθήκαμε στο δρόμο. Άλλες από την πόρτα. Άλλες από τα παράθυρα , αφού αφήσαμε νεκρή από το ποδοπάτημα τη γριά Κρίνα Τσαβαλά. Και τότε αντικρύσαμε... Λαμπαδιασμένη η πόλη. Φωτιά απ' άκρη σ' άκρη. Κι ένας ήλιος...μέσα από τη μαυρίλα και την ομίχλη, σαν ένα τεράστιο νεκρομάντηλο. Πάνε τα Καλάβρυτα! Στη διάθεση του Νέου Νέρωνα. Χάθηκε ο όχλος. Ο ιδρώτας τόσων ετών. Οι Γερμανοί ασάλευτοι. Βλοσυροί, με τα οπλοπολυβόλα στα χέρια, μας κοιτάζουν σαρκαστικά.

Άνδρες όμως δεν φαίνονται. Που να σταθούμε; Που να πάμε; Τρέμουμε από την παγωνιά. Το φόβο. Την αγωνία. Προχωρούμε εκεί που δεν υπάρχουν σπίτια. Μακριά. Στ' αμπέλια και στα χωράφια. Πρέπει να έχει περάσει το μεσημέρι.

Σκόρπιοι Γερμανοί, εδώ και εκεί, μας παρακολουθούν. Κάποτε κι' αυτοί εξαφανίζονται. Άνδρας όμως δικός μας κανένας. Από πουθενά δεν ξεπροβάλλει. Καθόμαστε στη γη με σφιγμένα τα χείλη από την απόγνωση. Μπροστά μας τα Καλάβρυτα με κουρνιαχτούς χάνονται στις φλόγες. Που να είναι οι άνδρες;

Δεν είναι αυτή φωνή που βγαίνει από στόμα γυναίκας. Είναι κραυγή. Είναι ουρλιαχτό. Είναι σπαραγμός καρδιάς. «Σκοτώσανε τους άνδρες στου Καππή τη λάκκα». Αδύνατον να το δεχθεί καρδιά μάννας, γυναίκας, παιδιού. Θα τρελαθούμε. Κοπετός, οδύνη...μα αδύνατον...Δεν μπορεί. Ψέματα θα ναι...

Γυναίκες Καλαβρυτινές, πάμε να θρηνήσουμε στην πλαγιά το χαμό των αγαπημένων μας. Γυναίκες νέες, γριές αδύναμες, παιδιά, ελάτε να ενώσουμε τον πόνο μας σένα ατέλειωτο μοιρολόι. Να κλάψουμε πατέρες, γιούς, αδέρφια, συζύγους. Να σκάσουμε και ό,τι πολυτιμότερο είχαμε να θάψουμε.

Και τραβάμε το μονοπάτι στην ανηφοριά για την πλαγιά με κόπο, ανήμπορες από τον πόνο. Και φθάνουμε. Κι' αντικρύζουμε... Παραφροσύνη! Οδυρμός! Ράγισε η καρδιά μας! Αγρίεψε το μάτι μας! Κόπηκε η ανάσα μας! Μείναμε ασάλευτες. Παγώσαμε. Ποτάμι το αίμα. Αγνώριστα τα κορμιά. Κατακόκκινος ο τόπος, λες κι' είναι σπαρμένος παπαρούνες. Το λογικό σαλεύει. Τα πόδια λυγίζουν. Γονατίζουμε και πέφτουμε πάνω στα πτώματα, θρηνώντας με συντριβή, αγκαλιάζοντας και αλαλάζοντας. Ανείπωτο δράμα! Κλαίμε και δεν σταματάμε.

Πώς να περιγράψει κανείς αυτές τις σκηνές; Και πώς να περιγράψει την σκηνή την επόμενη, που οι γυναίκες, ντυμένες στα πολύχρωμα φορέματα τους, παγωμένες όμως, σωστές ζωντανές νεκρές, έκαναν την πιο τραγική ομαδική κηδεία; Σέρνοντας στο κατηφορικό μονοπάτι τις κουβέρτες, που είχαν δώσει εντολή οι Γερμανοί να πάρουν μαζί τους και πάνω τους τα κατακρεουργημένα πτώματα των αγαπημένων τους, ενός, δύο, πέντε μα και έξη ακόμα. Τα μεταφέρουν στο Νεκροταφείο. Πνιγμένες από τα σύννεφα του καπνού που έρχονταν από την καιγόμενη πόλη. Τρεκλίζοντας στο μονοπάτι το στρωμένο από σκόρπια αχνίζοντα μυαλά, κομμένα χέρια και πόδια. Τσαλαβουτώντας, κυριολεκτικά, τσαλαβουτώντας στο αυλάκι που σχημάτιζε το ζεστό αίμα. Έσκαβαν, οι γυναίκες, με τα χέρια τους τάφους στην παγωμένη γη του Δεκεμβρη. Έθαβαν και σκέπαζαν με χώμα τους νεκρούς, σκούζοντας και μοιρολογώντας. Έθαψαν όσους μπόρεσαν. Άλλους στο μονοπάτι, για την άλλη μέρα.

Ξενύχτησαν γυναίκες και παιδιά σ' απαγερούς χώρους. Στις αυλές. Κοντά στα καιγόμενα ερείπια, για να ζεσταθούν. Ή στα κοτέτσια, τις αποθήκες και τα λίγα, τα 15 μόνο σπίτια που ξέφυγαν τον χαλασμό.

Και σαν ξημέρωσε, ξανάρχισαν το θάψιμο και σαν τελείωσαν, το ατέλειωτο αυτό καθήκον, γύρισαν στα χαλάσματα να μαζέψουν κανένα τσίγκο. Να φτιάξουν πρόχειρα στέγαστρα, στα οποία, για χρόνια, έμελλε να στεγάσουν τα ορφανά.

Δεν περιγράφονται αυτές οι μέρες. Ούτε οι επόμενες, με το ατέλειωτο από κάθε χάλασμα μοιρολόι. Εκατοντάδες γυναίκες- χήρες, μανάδες και αδελφές, με τα όρνια να φτερουγίζουν πάνω στην πόλη, σκούζοντας απαίσια κι' ασταμάτητα, ενώ οι ντουφεκιές έπεφταν απανωτά σ' αγρίμια και σκυλιά, που τραβούσαν τις σάρκες από τα άναχλα θαμμένα πτώματα.

Δράμα ανείπωτο. Δράμα απερίγραπτο. Παντού αίμα. Φωτιά. Ερείπια. Χαλασμός.

Μέρες ολόκληρες, κάθε οικογένεια, θα μπορούσε να διηγηθεί το δράμα της κι' έτσι μονάχα μπορεί να συντεθεί κάπως, πάντως όχι ικανοποιητικά, ή όλη εικόνα.

Θα αναφερθώ σε μια μόνο περίπτωση. Αφού έβαλε, η δυστυχισμένη το πτώμα του άντρα της στην κουβέρτα, για να το μεταφέρει για θάψιμο, πήρε και έβαλε στον κόρφο της ένα μεγάλο κομμάτι σταρένιο ψωμί, που είχε πάρει κοντά του ο άμοιρος, πιστεύοντας ότι τον πηγαίνουν για καταναγκαστική εργασία και όχι για θάνατο. Για κειμήλιο το πήρε. Την άλλη μέρα όμως, αναγκάστηκε, μπρος στο ασταμάτητο κλάμα των 4 ανήλικων παιδιών της, να τους το μοιράσει, ποτισμένο από το αίμα του πατέρα τους, αφού έκοψε το πολύ βαμμένο από το αίμα κομμάτι. Κοινωνία πραγματική κι' αντίδωρο από αιματηρή θυσία.

Σώθηκαν δεκατρείς. Αναμεσά τους: ο Τάκης Σπηλιόπουλος, μετέπειτα Δήμαρχος, που στάθηκε μάρτυρας κατηγορίας στη δίκη της Νυρεμβέργης, για να μεταφέρει το κατηγορώ των Καλαβρύτων. Το κατηγορώ της πολιτισμένης ανθρωπότητας για :

- Ληστείες και φόνους κατ' εξακολούθηση.
- Λεηλασίες αγαθών και ζωοκλοπές κατ' εξακολούθηση.
- Ομαδική δολοφονία άμαχων κατά συρροή.
- Κατάφορη παραβίαση των διεθνών αρχών, περί δικαίου του πολέμου.

- Δολοφονία καλά προσχεδιασμένη ήταν όπως αποδείχνει μια σειρά πράξεων και παραλείψεων τους, που σκοπό είχαν να παραπλανήσουν τους Καλαβρυτινούς για να μη φύγουν.

Η υποχρεωτική συγκέντρωση των ανδρών της Βυσσώκας και η απελευθέρωση τους, ύστερα από ένα λιγόλεπτο λόγο Γερμανού αξιωματικού, για τα αισθήματα αγάπης του Γερμανικού Στρατού προς τον Ελληνικό Λαό.

Η παράλειψη να τιμωρήσουν συγγενείς των ανταρτών και το κάψιμο 5 μόνο από τα 32 σπίτια των ανταρτών.

Ο αποχαιρετισμός του Προέδρου της Κοινότητας αείμνηστου Χρήστου Παπανδρέου από το Γερμανό διοικητή στις 12 Δεκεμβρίου με τη δήλωση, ότι το πρωί θα εγκατέλειπαν την πόλη.

Η εντολή να πάρουν μαζί τους μια κουβέρτα και τρόφιμα.

Θέληση του κατακτητή ήταν να αφανίσει τα Καλάβρυτα από το χάρτη. Να σβήσει το χώρο που θύμιζε Αγία Λαύρα. Που θύμιζε 1821. Γι' αυτό τ' έκαψε απ' άκρη σ' άκρη. Ακόμη και τις εκκλησίες και τα ερημοκλήσια. Γι' αυτό δολοφόνησε τους άνδρες. Ακόμη και τα φύτρα, τα παιδιά. Για τούτο επιχείρησε να κάψει τα γυναικόπαιδα, που τα έσωσε ο άγνωστος στρατιώτης με τη Γερμανική στολή. Και πλήρωσε με τη ζωή του αυτήν την ανθρωπιά.

Έτσι αφανίστηκε η μικρή πολιτεία. Έτσι έπεσαν οι ηρωικοί μάρτυρες του Έθνους. Οι Καλαβρυτινοί !

Το ολοκαύτωμα των Καλαβρύτων και η θυσία των Καλαβρυτινών, συγκίνησε και συνένωσε τους Έλληνες και δυνάμωσε τον αγώνα κατά του κατακτητή. Και στον Ελληνικό χώρο και σε κάθε γωνιά της γης, σκλαβωμένης ή ελεύθερης, όπως έγγραφα ομολογεί ο τότε Γερμανός Στρατιωτικός διοικητής στην Ελλάδα.

Γι' αυτό η προσφορά των Καλαβρύτων στο Έθνος είναι για άλλη μια φορά ανεκτίμητης αξίας.

Όσοι επέζησαν, οι χήρες, τα ορφανά και ελάχιστοι άνδρες, επιδόθηκαν στην τήρηση ενός όρκου, που δώσαν βουβά, ο καθένας χωριστά:

Ν α ξαναφτιάξουν τ α Κ α λ ά β ρ υ τ α.

Οι χήρες, οι ηρωικότερες μορφές αυτής της θυσίας, στάθηκαν άξιες μανάδες και αληθινές Ελληνίδες. Μάζεψαν τα μωρά τους, γιατί μόνο τέτοια τους απόμειναν, κάτω από ένα φύλλο τσίγκο και, παλεύοντας κάτω από τις πιο άθλιες συνθήκες, κατόρθωσαν να τ' αναστήσουν και να ξαναχτίσουν το σπιτικό τους. Μόνο τους βραβείο : η ικανοποίηση, από την πραγμάτωση του όρκου. Απ' την εκπλήρωση του χρέους.

Και έστησαν, σαν απάντηση, ένα μεγάλο Σταυρό, λίγο πιο πάνω από τον τόπο του απαίσιου εγκλήματος! Και το Μνημείο – Σύμβολο του μαρτυρίου της πόλης μας και το γλυπτό της πονεμένης Μάννας, που όλα τα λέει.

Α θ ά ν α τ ο ι ,

Συγχωρήστε μας τα δάκρυα που φέρνει ή ανθρώπινη αδυναμία.

Βεβαιωθείτε πως στις δύσκολες στιγμές, που περνάει η πατρίδα μας, αν χρειασθεί, θα σταθούμε Καλαβρυτινοί.

Αιωνία σας η μνήμη!

13 Δεκ. 1976

ΠΑΝΟΣ ΠΟΛΚΑΣ

Δήμαρχος Καλαβρύτων